

שבעיקרו של דבר, החוקת הנוצרית מוקת יותר לחיזוקו של משטר המדינה משהיא מועילה לו. כדי שיהיו דברי מובנים יותר, עלי לתת רק מעט יתר דיוק למושגים המעורפלים בנוגע לדת שהם שייכים לנושאי.

כשמתבוננים בדת ביחס לחברה, שהיא או כללית או מיוחדת אפשר לחלק גם אותה לשני סוגים, הלא הם: הדת של האדם, והדת של האזרח. הדת מן הסוג הראשון, שאין לה בתי-תפלה, ולא מזבחות, ולא סדרי-עבודה, ושהיא מצטמצמת בעבודת-לב טהורה של אלהים הנעלה מכל ובחובות הנצחיות של המוסר, היא היא הדת הטהורה והפשוטה של האוונגליון, והיא התיאיסמוס האמיתי ומה שאפשר לקרוא לו המשפט ה' האלוהי הטבעי. הדת מן הסוג השני, המקובלת רק בארץ אחת, נותנת לה את אליה, פטרוניה ואפיטרופסיה המיוחדים. יש לה אמונות משלה, סדרי-עבודה ופולחן חיצוני הנקבע על-ידי חוקים. כל מי שהוא מחוץ לאומה המחזקת בה, הריהו בעיניה כופר, זר ופרא; היא קובעת חובות וזכויות לאדם רק במקום ששם נמצאים מזבחותיה. מסוג זה היו כל הדתות של העמים הקדומים, שאפשר לכנותן בשם משפט אלוהי אזרחי או חיובי.

ויש עוד סוג שלישי של דת, והיא משונה יותר. היא נותנת לבני-האדם שני מיני חוקים, שני מנהיגים, ושתי ארצות-מולדת, ובדרך זו מטלת עליהם חובות מנוגדות, ומונעת מהם את האפשרות להיות בעת אחת גם יראי-שמים וגם אזרחים. מסוג זה היא דת הלאמות ה, דת היאפאנים, והנצרות הרומית. אפשר לקרוא לדת כזו דת-הכוהן. היא גוררת מין משפט מעורב ואי-חברתי שאין לו כל שם.

אם נתבונן בשלושת הסוגים הללו של הדת מבחינה מדינית, נראה שלכל אחד מהם יש חסרונות משלו. השלישי הוא גרוע באופן גלוי כל-כך, שאך ביטול-זמן ושעשוע-שוא הוא להוכיח את הדבר. כל מה שמנתק את אחדות החברה אינו שוה כלום. כל הסדרים המביאים את האדם לידי סתירה כלפי עצמו, אינם שווים כלום.

הדת מן הסוג השני נודע לה יתרון זה, שהיא מאחדת את עבודת האלהים עם אהבת החוקים, ועל-ידי שהיא עושה את המולדת למושא הערצתם של האזרחים, הריהי מלמדת אותם שלעבוד את המדינה אינו אלא לעבוד את האל המיוחד לה. זהו מין תיאוקראטיה, שאין צריך שיהא בה כוהן-גדול זולת הנסיך, ולא כוהנים זולת הקצינים. במקרה

זה, למות למען המולדת, הרי זה למות מות קדושים;
 לעבור על החוקים, הרי זה להיות כופר; ולהציג את
 האשם לדראון הציבור הרי זה לעורר עליו את זעם
 האלים: Sacer estod ("חרם יהיה").

אולם חסרונה הוא בזה, שמכיון שהיא מיוסדת
 על הטעות ועל השקר, הריהי מתעה את בני-האדם,
 עושה אותם למאמינים לכל דבר ולבעלי אמונות תפלות,
 ודוחה את הפולחן האמיתי של האלוהות מפני
 טקס ריק. לוקה היא גם בזה, שחודרת לתוכה רוח
 של גבהות ועריצות, והיא נוטעת בלב העם שאיפה
 לדם ואי-סובלנות, עד שכל מעיניו הם במעשי רצח
 והרג, וסבור הוא שהוא עושה מעשה קדוש כשהוא
 הורג מישהו שאינו מאמין באליו. וכך בא עם כזה
 לידי מצב טבעי של מלחמה בכל העמים, ומכאן נשקפת
 סכנה גדולה לשלומו שלו.

נשארת איפוא הדת של האדם או הנצרות; אך
 לא הנצרות של ימינו, אלא של האוונגליון, שהיא שונה
 ממנה בהחלט. דת זו, הקדושה, הנעלה והאמיתית,
 מורה לבני-האדם שהם בני אל אחד ושכולם אחים
 הם, והחברת המאגדת אותם אינה מתפרדת אפילו
 בשעת המוות.

אך מכיון שאין לדת זו שום יחס מיוחד אל
 הגוף המדיני, הריהי משאירה ביד החוקים רק את

הכוח הנובע מתוך עצמם, ואינה מוסיפה להם שום כוח אחר; ועל-ידי כך נשאר אחד מן הקשרים החזקים של החברות השונות בלא כל תוצאה. יתר על כן: לא זו בלבד שאין לבות האזרחים נקשרים על-ידיה במדינה, אלא מרחקת היא אותם ממנה כמכל הדברים הארציים. איני יודע שום דבר הנוגד לרוח החברתית במידה גדולה מזו.

אומרים לנו שעם של נוצרים אמיתיים יכולן את החברה המושלמת ביותר שאפשר לציירה. אני מוצא בהשערה זו רק קושי אחד גדול: חברה של נוצרים אמיתיים לא תהא עוד חברה של בני-אדם.

והריני מוסיף ואומר, שכל כמה שתהא חברה מדומה זו מושלמת, לא תהא החזקה ביותר וגם לא תאריך ימים. מחמת היותה מושלמת, תחסר את הקשר הפנימי, ושלמותה עצמה תהא המום שיאכל אותה.

כל אדם ימלא את חובתו. העם ייפנע לחוקים, המנהיגים יהיו אנשי צדק, ומתונים. הקצינים יהיו אנשי אמת, שונאי בצע; החיילים יבוזו למוות; גאוות-שוא ואהבת-המותרות תיעלמנה. עד כאן הכל טוב ויפה; אך נשקיף-נא יותר רחוק.

הנצרות היא דת שכולה רוחנית, דת העוסקת אך ורק בעניני שמים; מולדתו של נוצרי אינה בעולם הזה. אמנם ממלא הוא את חובתו, אך באדישות גמורה